
Pravdy a mýty o Zlaté bule sicilské

Pravdy a mýty o Zlaté bule sicilské

Ve středu 26. září uplyne přesně 800 let od vydání Zlaté buly sicilské, kterou získal Přemysl Otakar I. od Fridricha II. nejen dědický královský titul. O dobové politické atmosféře a skutečném významu těchto listin jsme si povídali s prof. PhDr. Josefem Žemličkou, DrSc., z Ústavu českých dějin Filozofické fakulty UK., jenž se tomuto období českých dějin věnuje.

Prof. PhDr. Josef Žemlička, DrSc., vystoupí u příležitosti 800. výročí Zlaté buly sicilské na odborném kolokviu, které se uskuteční 26. září od 13.30 hodin v Národním archivu

Můžeme si nejprve přiblížit dobu, k níž se Zlatá bula sicilská vztahuje?

Většina lidí ví, že Zlatá bula sicilská byla vydána v roce 1212. Abychom pochopili její význam, musíme se vrátit ještě o něco nazpět, do roku 1173, kdy padlo království Vladislava II. a český stát se ocitl ve velice komplikované situaci. Následující čtvrtstoletí se tu odehrávaly neustálé zmatky a nepokoje, o moc bojovala řada knížat. Hlavní slovo v té době převzalo štaufské císařství, tedy Fridrich Barbarossa a následně jeho syn Jindřich VI. Když Jindřich koncem září 1197 zemřel, ocitla se i štaufská říše v krizi. Hned o rok později začal velký zápas o to, kdo se stane v říši králem, případně příštím císařem – zda Štaufové, nebo Welfové.

Obě strany si hleděly naklonit českého krále, který tradičně vysílal Štaufům vojenské posily na jejich výpravy. Ještě v roce 1198 získal v Mohuči Přemysl Otakar I. titul českého krále z rukou Filipa Štaufského, aniž by mu nějakou pomoc vykázal. Situace se však stále proměňovala a v roce 1203 se Přemysl Otakar I. odpoutal od Filipa Štaufského a přimkl se k Otovi Brunšvickému, který mu potvrdil všechny dříve udělené královské výsady zvláštním privilegiem, v němž se nejspíše české knížectví povyšuje na království a panovník získává dědičně titul krále. Tato privilegia se však nedochovala.

Důležitým rokem bylo také září 1211, kdy se v Norimberku volil nový římský král, jímž byl knížaty nakonec jmenován Fridrich II. jako designovaný císař. Opět zavládlo období nepokojů, které vyvrcholilo tím, že v roce 1212 Fridrich II. překročil s nevelkou družinou Alpy a ovládl Kostnici a Basilej, jeho stoupenců začalo přibývat a Ota IV. byl nucen

ustupovat na sever. V této otevřené situaci vydal Fridrich II. Přemyslu Otakar I. a jeho bratrovi Vladislavu Jindřichovi tři listiny zpečetěné zlatými bulami.

Málo se ví, že Zlatá bula sicilská obsahuje vlastně tři listiny...

Když hovoříme o Zlaté bule sicilské, máme na paměti hlavně tu první z nich, která zajišťovala český královský titul. Druhá listina dávala českému panovníkovi jisté statky za říšskými hranicemi, třetí listina pak byla adresovaná moravskému markraběti Vladislavu Jindřichovi – císař mu v ní věnoval území zvané Mocran, které přesně nevíme, kde se nacházelo. Já se domnívám, že to bylo jedno z říšských lén nedaleko od českých hranic.

Je význam Zlaté buly sicilské opravdu tak zásadní, jak bývá často uváděno?

Když hovoříme o tom, že Zlatá bula sicilská zavedla českou královskou hodnost, tak to není pravda, neboť dědičná královská hodnost byla udělena už v roce 1198 a Zlatá bula sicilská to jen potvrdila. Kdyby se zachovaly předchozí dva dokumenty, tak bychom se na to dívali asi z jiného úhlu.

Jak bychom měli správně rozklíčovat pojmenování těchto dokumentů?

Uvědomme si, že slovo bula znamená vlastně pečeť. A proč sicilská? Protože Fridrich II. všechny listiny pečetil svou zlatou bulou jako sicilský král, ačkoliv měl již od března či dubna elekční pečeť, která však byla příliš jednoduchá a nebyla by dostatečně důstojná. Přemysl potřeboval něco opravdu důstojného, aby se před domácí veřejností, zejména před šlechtou mohl pochlubit.

Co vlastně znamenalo pro české země získání královského titulu?

Musíme se vrátit o pár set let zpátky. První vlna středoevropských království vznikala kolem roku 1000, kdy se objevily plány Oty III. na vybudování jakéhosi křesťanského superstátu, jehož hlavou by byl římský císař. Na východě měla být říše obkroužena křesťanskými, čerstvě povýšenými královstvími. Zdařilo se to v případě Uher – v roce 1000 získal Štěpán I. Svatý královský titul a současně vzniká ostřihomské arcibiskupství. Nakročeno k tomu mělo Polsko, které mělo své arcibiskupství ve Hnězdně. V Čechách v tom období ale zuřila občanská válka, a tak tu stále zůstávalo knížectví, což Přemyslovce samozřejmě hnětlo. Objevilo se sice několik pokusů o zřízení arcibiskupství, protože prostřednictvím vlastního arcibiskupství by byla větší šance dosáhnout na královský titul, ale všechny dopadly neúspěšně.

Královský titul se poprvé podařilo získat Vratislavovi II., ale pouze pro jeho osobu. Druhý pokus učinil Vladislav II., který získal poněkud zvláštní listinu, v níž se psalo, že český panovník může nosit diadému, ale nemluví se o královské hodnosti, ačkoliv podle zpravodajů byl týden předtím v Řezně povýšen na krále. Jinak asi titul chápali zde na pražském dvoře a jinak v říši, což se projevilo na konci Vladislavova panování, kdy se trůnu chopila rivalizující větev Přemyslovců a po království nebylo ani vidu, ani slechu.

Až Přemysl Otakar I. udělal zásadní krok a toto povýšení si nechal písemně stvrdit, aby do budoucna už nebyly žádné pochybnosti. Stvrdil mu to dokonce všichni tři rivalizující panovníci, tedy Filip Švábský, Ota III. i Fridrich Štaufský, a také papež v roce 1204 uznává Přemyslovi královskou hodnost. Šlo tedy o skutečný zlom. Ovšem Čechy stále nemají arcibiskupství, což byl handicap. Přemysl Otakar I., který byl velice obratný politik, však i z této nevýhody dokázal udělat ctnost, když udělil mohučskému arcibiskupovi právo korunovat české panovníky. K definitivní nápravě dochází až za Karla IV. v roce 1344, kdy bylo pražské biskupství povýšeno na arcibiskupství a český král konečně získal svého korunátora. Až tehdy je celý proces, který začal kolem roku 1000, završen.

Projevilo se nějak získání královské koruny navenek? Znamenalo to něco pro poddané, kteří jednoho dne podléhali knížeti a druhý den králi?

Byla to především prestižní záležitost, neboť se panovník konečně vyrovnal svým sousedům. Pro běžné lidi se život ale zásadně nezměnil. Naopak tento krok asi příliš nevířala šlechta, protože kníže byl nastolován na trůnním stolci na Pražském hradě a procházel tzv. volbu Čechů. Král se však stával králem církevně-liturgickým ceremoniálem, nastolování přestávalo platit a král se vymykal z moci šlechty.

Nenechte si ujít!

U příležitosti 800. výročí vydání Zlaté buly sicilské zpřístupní Národní archiv v Praze zcela mimořádně široké veřejnosti originál tohoto unikátního dokumentu, a to společně s dalšími dvěma listinami Fridricha II. Společně s těmito listinami bude vystavena i listina vydaná Karlem IV. dne 7. dubna 1348 v Praze, zpečetěná také zlatou pečetí, v níž potvrdil a rozšířil některá ustanovení Zlaté buly sicilské. Výstava vzácných archiválií proběhne ve dnech 27. až 30. září 2012 v Národním archivu v Praze (Archivní 4, Praha 4 – Chodovec).

Zlatou bulu sicilskou je možné studovat také on-line v rámci projektu [Monasterium](#). Český překlad je k dispozici [zde](#).